

Homenatge a Joan Maria Malapeira,
universitari d'excel·lència

Manel Viader, Màrius Rubiralta,
Miquel Martínez i M. Cristina Sanz (coords.)

Homenatge a Joan Maria Malapeira,
universitari d'excel·lència

Homenatge a Joan Maria Malapeira,
universitari d'excel·lència

Manel Viader, Màrius Rubiralta,
Miquel Martínez i M. Cristina Sanz (coords.)

Universitat de Barcelona. Dades catalogàfiques

Homenatge a Joan Maria Malapeira, universitari
d'excel·lència. – (Homenatges (Universitat de Barcelo-
na) ; 55)

ISBN 978-84-475-4146-1

I. Malapeira Gas, Joan Ma. (Joan Maria), 1951-2015

II. Viader Junyent, Manel III. Col·lecció: Homenatges
(Universitat de Barcelona) ; 55

1. Malapeira Gas, Joan Ma. (Joan Maria), 1951-2015

2. Psicologia 3. Homenatges

© Edicions de la Universitat de Barcelona

Adolf Florensa, s/n

08028 Barcelona

Tel.: 934 035 430

Fax: 934 035 531

www.publicacions.ub.edu

comercial.edicions@ub.edu

ISBN 978-84-475-4146-1

DIPÒSIT LEGAL B-4.300-2016

IMPRESSIÓ I REL·LIGAT Gráficas Rey

És rigorosament prohibida la reproducció total o parcial
d'aquesta obra. Cap part d'aquesta publicació, inclòs el
disseny de la coberta, no pot ser reproduïda, emmagatzee-
mada, transmesa o utilitzada per cap mitjà o sistema, sen-
se l'autorització prèvia per escrit de l'editor.

Sumari

DÍDAC RAMÍREZ I SARRIÓ, Introducció.....	9
M. CRISTINA SANZ, Breu nota biogràfica.....	11

I. FACULTAT DE PSICOLOGIA. EL PROFESSOR

MANEL VIADER, Unes paraules per a l'universitari, el mestre i l'amic	17
MARÍA LUISA HONRUBIA, Querido Juan M. ^a	21
MARI CARMEN GIMÉNEZ SEGURA, Gràcies, amic.....	25
JOAN GUÀRDIA OLMOS, Tribut al mestre.....	29
RAMON FERRER, Joan Maria, professor i persona	33
JOSEP M. TÒUS, Al professor Joan Maria Malapeira	35
MARIA FORNS, J. M. Malapeira i l' <i>Anuario de Psicología</i>	37
CARME TRIADÓ, Joan M. Malapeira.....	39
JOSEP RODRÍGUEZ-ROCA i JOSEP MARIA SUELVES JOANXICH, A la memòria del Dr. Joan Maria Malapeira	41

II. RECTORAT. EL GESTOR

MIQUEL MARTÍNEZ, Set anys de feina compartida i d'amistat per sempre.....	45
MANUEL BARRANCO, Sobretot, un home bo.....	51
ENRIC CANELA, Reflexions sense resposta per a l'amic absent	53
ANTONI MIRAMBELL, El vicerector Joan M. Malapeira	57
GASPAR ROSSELLÓ, Tribut a l'amic.....	59
PAQUITA BLÁZQUEZ, Dr. Malapeira-Joan Maria	61
M. JOSÉ LÓPEZ, Recordant en Joan Maria Malapeira.....	63
JOSEP ANTONI BOMBÍ, JOAN ELIAS i CARME PANCHÓN, Records del vicerector d'Ordenació Acadèmica i Professorat.....	65
EDUARDO L. MARIÑO, Más de 25 años con un más que entrañable Joan Malapeira i Gas	69
MARISA ROYO, Recordant el Dr. Malapeira	73

III. MINISTERI D'EDUCACIÓ. L'ASSESSOR

MÀRIUS RUBIRALTA, Joan Maria Malapeira Gas, molt més que un amic	77
ÁNGEL GABILONDO, Memoria y agradecimiento	83
FELIPE PÉTRIZ CALVO, Rasgos de la personalidad de Joan Maria Malapeira	85
JUAN JOSÉ MORENO, Joan Maria Malapeira. Homenaje.....	87
CONCEPCIÓN GRAU, En reconocimiento a Joan M. Malapeira.....	89
DULCE GÓMEZ SÁNCHEZ, Un recuerdo imborrable.....	91

IV. POSTGRAU I FORMACIÓ CONTÍNUA. EL REFERENT

M. CRISTINA SANZ, Aportacions professionals i personals del Dr. Malapeira als estudis de postgrau.....	95
JUAN TUGORES QUES, Joan Maria Malapeira, un universitari cabdal	101
FRANCESC CARDELLACH, Professor Joan M. Malapeira, acadèmic incansable i pacient exemplar	103
MÀRIUS DOMÍNGUEZ, La formació continuada: l'empremta del Dr. Malapeira...	107
FERRAN LAÍN, Un viatge compartit.....	109
JUAN RAMÓN VELASCO, Un referente.....	111
LOLA FERRE, Los títulos propios de postgrado en las universidades públicas	113
MARÍA TERESA MELÉNDEZ IRIGOYEN, El café de todas las mañanas	115
PATRICIA MARTÍNEZ URIBE, Joan Maria Malapeira.....	117
NEUS PONS, El Dr. Joan Malapeira, un referent per al Postgrau i la Formació Contínua a Catalunya	119
ANA VELAZCO LOZADA, En recuerdo del maestro Joan Maria Malapeira.....	121
MÓNICA LÓPEZ, Un compromiso con la calidad universitaria	123
JOSÉ CONSUEGRA BOLÍVAR, Una pérdida compartida	125
VÍCTOR CRUZ, Joan Malapeira, el postgrado y la Asociación Universitaria Iberoamericana de Postgrado (AUIP)	127

Introducció

El Dr. Joan Maria Malapeira ens va deixar el 31 d'agost passat, després d'una llarga lluita contra la malaltia. És fàcil comprovar l'estima que li tenien i l'alta valoració que feien els estudiants de la seva tasca docent i la seva gran capacitat de treball. La minuciositat i el sentit institucional que el caracteritzaven fan comprendre millor els més de quaranta anys que va dedicar al servei de la Universitat de Barcelona i per què va treballar-hi pràcticament fins a les darreres forces. A finals de juliol podies trobar-te'l a l'edifici històric amb un tarannà alegre i sempre constructiu fent coses que no volia deixar per al proper curs.

Fou un universitari des de totes les dimensions i funcions, tot i que sempre el recordarem per la qualitat docent i la incansable gestió universitària. Al marge de ser professor de Psicometria i de Psicologia Experimental, entre altres matèries, es va especialitzar en psicologia experimental, tant des de l'òptica de l'aplicació de les tècniques experimentals a l'estudi de processos psicològics com des de l'òptica del desenvolupament de la mateixa metodologia (disseny, procediments i anàlisi de dades).

Vaig conèixer el Dr. Malapeira als anys noranta. Aleshores jo era vicerector d'Economia i Administració i ell va anar intensificant la dedicació a la gestió universitària: cap d'estudis de Psicologia, secretari de la Divisió de Ciències de la Salut, vicerector d'Ordenació Acadèmica i Professorat amb el Dr. Antonio Caparrós, responsable dels Estudis de Formació Contínua Les Heures i director de l'Agència de Postgrau. I fora de la Universitat també va col·laborar d'una manera reconeguda i important amb el Ministeri d'Educació, el Consell d'Universitats i l'Agència de Qualitat de Catalunya, entre d'altres.

La sensibilitat que tenia respecte de les situacions i la problemàtica de la Universitat ha estat una valuosa característica afegida a la seva tasca universitària, ja que va ser el referent i la clau perquè molts problemes i moltes dificultats trobessin una solució o una forma de millora de la Universitat. La lectura de les aportacions que han fet diferents membres i col·laboradors de la Universitat de Barcelona i que nodreixen aquest llibre homenatge mostra

anècdotes, la gran implicació i el saber fer del Dr. Malapeira. Un saber fer que trobarem a faltar. Aquest text pretén fer un reconeixement a la seva memòria i dimensionar cap al futur el llegat que va deixar en la gestió universitària i els valors universitaris que ens han de guiar a l'hora de construir un futur millor.

DÍDAC RAMÍREZ I SARRIÓ

Rector de la Universitat de Barcelona

Breu nota biogràfica

Joan Maria Malapeira va néixer a Reus el 8 d'octubre de 1951, però va viure a Barcelona des que tenia quinze anys.

Va començar els estudis de Filosofia a la Universitat de Barcelona per optar a la branca de Psicologia d'aleshores. Fou un estudiant brillant: va acabar la carrera a vint-i-un anys i, d'una manera immediata, va ser contractat com a professor de la mateixa universitat. En aquell moment, la impossibilitat normativa de compatibilitzar la docència amb els estudis a la mateixa institució va impedir que acabés la llicenciatura de Dret, una qüestió que sempre va lamentar pel gran interès que tenia pels temes relacionats amb aquest àmbit.

Professor de Psicologia primer i de Psicomètria després, va desenvolupar la tasca principal en el departament anomenat primer de Psicologia Experimental i després de Metodologia de Ciències del Comportament. Allà va destacar com a docent i va promoure la realització de pràctiques experimentals i l'ús dels laboratoris. Malgrat que va impartir assignatures considerades difícils dins la carrera i que va ser un professor rigorós i exigent, encara es recorden les cues que feien els estudiants per matricular-se en el seu grup.

El seu àmbit de treball va ser clarament la psicologia experimental, però també va mostrar molt d'interès pels aspectes teòrics, epistemològics i de filosofia de la ciència i per tot allò relatiu a l'instrumental per a l'experimentació psicològica, el disseny i l'estandardització de tasques experimentals i registres psicològics i fisiològics.

Va treballar en diferents línies experimentals, sobretot en reacciometria, l'ús dels temps de reacció com a indicador dels processos interns. El 1987 va presentar una tesi doctoral llarga i laboriosa centrada en l'àmbit de la psicofísica.

D'esperit inquiet i tarannà conciliador, va propiciar que a la facultat hi haguessin veus perquè s'incorporés a la gestió universitària. Va ser així, gairebé sense voler, com va començar una part de la seva vida professional per la qual ha estat conegut i admirat arreu.

El 1990 va ser escollit com a cap d'estudis de la llicenciatura de Psicologia, un càrrec que va ocupar només fins al desembre del 1992, any en què va es-

devenir secretari de la Divisió de Ciències de la Salut. Poc més de dos anys després, el febrer del 1994, quan tenia quaranta-tres anys, va entrar a formar part de l'equip de govern del rector Antonio Caparrós com a vicerector d'Ordenació Acadèmica i Professorat, dues carteres que tenien un volum de feina considerable i que va portar fins al final del segon mandat del rector, el juny de 2001.

Mai no va voler un adjunt. Tenia plena confiança en els tècnics d'alt nivell de la casa dels quals sàviament es va envoltar, amb els excel·lents resultats de tots coneguts.

Durant aquells anys ja es va consolidar com a referent de la política i la gestió universitàries.

Acabat el període com a vicerector, li fou encomanat de fer diferents informes per a diverses unitats de la UB fins que el 2003 Juan Tugores, aleshores rector, li va demanar que s'encarregués de la direcció d'Estudis de Formació Contínua Les Heures per l'expertesa que tenia en temes de postgrau. Poc després va participar en la creació de l'Agència de Postgrau, constituïda el desembre del 2003 i de la qual fou nomenat director.

En aquesta nova funció va impulsar i liderar una reforma profunda de l'oferta pròpia de la Universitat de Barcelona i, al mateix temps, va consolidar l'Agència com un referent de bones pràctiques en els àmbits estatal i llatinoamericana.

Durant aquest darrer període va participar en diverses publicacions i projectes subvencionats, va fer informes valoratius per a l'AQU, va avaluar titulacions de postgrau per a l'Agència de Qualitat de les Illes Balears, va fer assessoraments internacionals per al disseny de cursos de màster i doctorat, i va impartir gairebé trenta seminaris i ponències nacionals i internacionals.

Però, sens dubte, la tasca més rellevant que va compatibilitzar amb la direcció de l'Agència de Postgrau va ser la d'assessor de la Secretaria General d'Universitats del Ministeri d'Educació des de l'abril del 2008 fins al desembre del 2011. Les seves aportacions més significatives van ser la publicació d'un document sobre la formació contínua i les universitats espanyoles, tot un referent cabdal en el desenvolupament i l'organització d'aquesta tipologia d'estudis, un innovador estatut del professorat universitari, que malauradament no va ser tingut en compte pel govern següent, i un extens document sobre la governança universitària.

Treballador incansable, va estar en el seu lloc de treball fins al darrer moment tot i la dura lluita que mantenia contra la malaltia. No va deixar mai el

seu paper de director de l'Agència, que continuava exercint durant les escasses absències, en què aprofitava per pactar amb el més enllà l'ajornament de la seva sortida d'escena. Finalment, i no pas sense dictar directrius i instruccions, ens va deixar abans que comencés un nou curs.

El seu llegat resta en la memòria del professorat i del personal d'Administració i Serveis de la Universitat de Barcelona com un dels més rics de tots els dels mestres que ens han precedit, i no només per la vàlua professional, sinó també per la personal, que l'ha convertit en una persona respectada, admirada, estimada i irrepetible.

M. CRISTINA SANZ

I

FACULTAT DE PSICOLOGIA. EL PROFESSOR

Unes paraules per a l'universitari, el mestre i l'amic

MANEL VIADER

Professor del Departament de Metodologia de Ciències
del Comportament. Vicerector de Política Docent i Lingüística

Vaig tenir la sort de conèixer en Joan M. Malapeira al llarg dels anys i des de múltiples facetes: com a professor, com a mentor, com a company de departament i, també, com a càrrec acadèmic en diversos moments i circumstàncies. Es tracta de situacions molt diferents, totes amb un denominador comú, lligades per una manera de ser i de fer les coses que ha deixat empremta en moltes persones i que ha configurat un llegat universitari que mereix un gran reconeixement.

El primer contacte va ser com a alumne de l'assignatura de Psicologia Experimental del quart curs de la llicenciatura de Psicologia, en un dels grups de tarda, tot i que ell havia impartit anteriorment altres assignatures relacionades amb aquesta, com ara la de Psicometria. Les primeres sessions de classe van ser suficients perquè prenguéssin consciència que era davant d'algú especial; algú que tenia la capacitat de transmetre coneixements amb la dosi de provocació intel·lectual necessària per despertar un potencial de reflexió crítica del tot imprescindible en el marc de la psicologia. En aquell moment ens oferia l'òptica d'una psicologia que incorporava la possibilitat d'un abordatge experimental a partir d'una tradició de la segona meitat del segle XIX però que encara era força desconeguda per a la majoria dels estudiants, sovint atrets per una visió més popular (ara potser en diríem mediàtica) de la psicologia. En els primers anys de la dècada dels vuitanta, la psicologia experimental, com a disciplina acadèmica, evolucionava des d'un enfocament sistemàtic o de continguts cap a un altre enfocament més clarament metodològic, centrat en el disseny, els procediments, la mesura i l'anàlisi de dades. En aquell context era important evitar el perill de convertir la matèria en una mena de receptari més o menys mecànic, de valorar les possibilitats, els límits i els matisos de l'aplicació de la metodologia experimental i de mantenir el seu vincle amb les qüestions teòriques i epistemològiques rellevants. Si a un planteja-

ment atractiu d'una matèria que en principi era difícil i poc agraïda hi afegim una capacitat comunicativa extraordinària, el respecte per l'estudiant, dosis justes d'humor, de flexibilitat i de desafiament intel·lectual, i una autoritat acadèmica que tenia poc a veure amb la seva situació professional, encara no consolidada, tindrem una aproximació incompleta però força ajustada a la figura d'en Joan Maria Malapeira com a docent.

A principis dels anys vuitanta, la Facultat de Psicologia encara no existia com a tal i moltes coses estaven per construir, per estructurar i, fins i tot, per pensar. Era un moment de creixement de la Universitat, especialment en el cas de disciplines que havien estat històricament poc presents en l'ensenyament universitari, i, malgrat les circumstàncies, o potser gràcies a aquestes, la incorporació als departaments universitaris adquiria aleshores l'atractiu propi d'un procés ple d'incertesa, però també d'oportunitats i reptes, en què la precarietat de mitjans i la il·lusió de construir una cosa nova anaven juntes. Durant aquell temps, algunes persones, entre les quals hi havia en Ramon Ferrer, en Joan Guàrdia i jo mateix, es van apropar al que llavors es denominava Departament de Psicologia Experimental, i crec que puc dir sense por d'equivocar-me que en molts casos (en el meu cas, sense cap dubte) la personalitat i la manera de fer les coses d'en Joan Maria Malapeira van tenir molt a veure amb aquella decisió. És gairebé innecessari dir que el període subsegüent va ser frenètic: plans d'estudi, consolidació de matèries, articulació d'equips de pràctiques, potenciació dels laboratoris experimentals, tesis doctorals, preparació de materials docents, generació o incorporació pel que fa a activitats de recerca... Tot plegat, en el context de la creació i els primers anys de vida de la nova Facultat de Psicologia, establerta el 1983, amb tot el que això va representar aleshores. Pocs contextos com aquest són més propicis per conèixer les persones.

La majoria del professorat de la nova facultat estava encara per establitzar (i, en altres casos, per reclutar) i entre aquest hi havia el professor Malapeira, que tenia pendent la finalització de la tesi doctoral, llargament treballada. La tesi s'emmarcava en l'àmbit de la psicofísica, i específicament en el de la psicoacústica, amb una referència especial a les aportacions de la teoria de detecció de senyals. Es tracta d'un tema àrid i molt significatiu alhora, ja que intenta establir la relació entre la realitat física, la resposta sensorial i la percepció, o, si es vol, en termes més simples, entre el món físic i el món psicològic. Els estudis psicofísics es basen habitualment en estímuls força elementals que es posen en joc en situacions molt controlades, i exigeixen una bona

fonamentació teòrica en diferents àmbits i una minuciositat conceptual i experimental força considerables. Probablement, les persones que han conegut el Dr. Malapeira hauran pogut copsar fàcilment que les característiques de la temàtica i la consegüent manera d'abordar-la s'addiuen de forma especial amb la seva manera de treballar, caracteritzada per una dedicació i una escrupolositat extremes, que ranejaven el perfeccionisme però que, afortunadament, sabien evitar-ne els perills.

Finalment, la tesi doctoral va ser culminada, no sense un procés ple d'anècdotes i complexitats, i presentada l'any 1987. Al cap de pocs mesos, el Dr. Malapeira va aconseguir una plaça de professor titular d'universitat, fet que significava la seva estabilització en el marc universitari i, per tant, l'inici d'una nova etapa en la seva trajectòria professional.

Només vull dir algunes paraules més sobre aquells anys inoblidables, que van abastar una bona part de la dècada dels vuitanta. És fàcil veure que una situació com aquella, en la qual es combinava la necessitat d'iniciar i consolidar la carrera acadèmica de moltes persones amb la construcció d'un escenari nou, com era el desenvolupament d'una facultat i d'ensenyaments nous o renovats, demanava dosis enormes de feina i de creativitat. Considerat des de la distància, aquell període va constituir una aventura intel·lectual de primer ordre, en la qual es van fer evidents algunes de les qualitats del Dr. Malapeira que totes les persones que l'han conegut de prop podran referendar: intel·ligència, pragmatisme, capacitat de donar joc i de treure el millor de les persones, cerca de solucions, treball incansable, resistència tenaç a caure en receptes fàcils i rutines paralitzants. I també, i vull dir-ho especialment, capacitat d'establir una amistat sense escarafalls, basada en el respecte, la confiança i una estima profunda, de la qual m'honoraré sempre.

Una vegada superada aquesta etapa, s'obrien noves perspectives, marcadament cada cop més per la dedicació a la gestió universitària, primer a la mateixa facultat (cap d'estudis de l'ensenyament de Psicologia), després a la Divisió de Ciències de la Salut, al Rectorat (vicerector d'Ordenació Acadèmica i Professorat), als Estudis de Formació Continuada Les Heures (director) i, finalment, a l'Agència de Postgrau (director), sense oblidar la seva tasca com a assessor del Ministeri d'Educació, en el qual algunes de les seves aportacions encara esperen l'oportunitat de ser totalment desenvolupades. Aquesta és una dimensió àmplia i complexa de la trajectòria del Dr. Malapeira, però novament emergeixen d'aquesta complexitat algunes constants. Només n'esmentaré una: un enorme sentit institucional, acompanyat de l'habilitat política in-

dispensable (que ell anomenava «pactar amb la realitat») i de la intel·ligència emocional necessària per tractar les persones, comprendre les seves situacions concretes i preocupar-se'n. Altres persones poden parlar de tot això amb més proximitat i des de diferents vessants, i a elles em remeto, amb la seguretat que el retrat que puguin fer d'en Joan M. Malapeira compartirà moltes coses amb el que aquí s'ha esbossat.

Es fa difícil acabar aquestes línies, que podrien ser molt més llargues. És com tancar un període de la vida, que conté, a més, anys irrepetibles i inoblidables. Però només puc fer-ho d'una manera: des de l'agraïment infinit al mestre i a la persona. Moltes gràcies per moltes coses, Joan Maria.

«L'home lliure en res pensa menys que en la mort; la seva saviesa no és una meditació de la mort, sinó de la vida» (Spinoza, *Ètica*, part 4, proposició LXVII).